

SAMHÄLLSANDA OCH ANJALAANDA

HUR många gånger har man inte citerat »Eniga vi stå, söndrade vi falla.» Men har satsen någonsin haft bistrare giltighet än nu?

Man har sett, hur små vilseförda klickar i de baltiska länderna lyckats över hövan i sitt undermineringsarbete och därigenom blivit redskap för den nationella frihetens förintelse. Man har sett Rumänien skakas av hetsiga inbördesstrider, ägnade att försvaga motståndet mot närgångna och glupska grannstater, som också till slut fått sitt lystmäte. Man har sett Tjeckoslovakiets slaviska folk efter sudetfrågans lösning falla varandra i ryggen, med följd att landet brakade samman motståndslöst. Man ser Norge för närvarande sönderfrätas av den tysta, nackstyva striden mellan en tilltagsen minoritet och de stora folkgrupper, som ändock skapat det moderna Norge med alla dess både storslagna och svaga sidor. Spåren måste förskräcka. Man märker trots detta även i Finland centripetala krafter i nymornad aktivitet, så mycket svårbegripigare som just den obrottsliga nationella enigheten i vintras räddade landet. Och man vet, att även i Sverige åtskilliga trott sin chans plötsligt yppa sig och rättat sin handel och vandel därefter.

Ett nära, farligt krig skärper alltid spänningen mellan den enskilde medborgarens iver och hinder att agera. Det politiska intresset, som kanske sovit tungt under långa år, flammar plötsligen upp, men samtidigt skärper staten fordringarna på den enskildes disciplin gentemot lagliga myndigheter och plikt att tränga sina egna känslor i bakgrunden. I vårt land ha dock de demokratiska friheterna i ganska ringa utsträckning antastats under detta krig. Många hålla med rätta före att friheterna i ett avseende kunnat beskäras mera, nämligen för att stävja landsförrädisk verksamhet. Rätten att kritisera myndigheterna för inrikespolitiska åtgöranden har veterligen vidmakthållits ända till kverulansens yttersta gräns; återhållsamhet i tal och skrift har däremot ålagts i frågor om förhållandet till främmande makter och i vissa försvars- eller försörjningsangelägenheter, som böra hemliga hållas. Gränsdragningen för denna återhållsamhet kan alltid bli föremål för delade meningar. Såvitt känt finnes det

dock intet europeiskt land, där yttrandefriheten för närvarande är större än i vårt land. Ingen kan i princip önska vår fria opinionsrätt beskuren. Men ingen lärer tro, att vi frälsa oss ur tidens ondska genom att »käfta» som om ingen ondska finnes.

Det har icke lyckats regeringen att dämpa all oro och rörelse. Tvärtom kannstöpes det mer än någonsin, i de flesta fall i lojalaste syfte och av ädlaste patriotiska motiv. Mycket av oron har sin rot i bristfälliga informationer till folket. Ibland frågar man sig verkligen, om inte den officiella förtegenheten drives onödigt långt. Å andra sidan måste man förutsätta starka skäl för sekretessen, eftersom ett lyftande av denna skulle bespara de styrande mycken ilska och smälek från folket — verkligheten är nog oftast ej lika underbar som ryktenas dikt. Mångas oro bottnar i en lätt förklarlig misstro till de män, som först åstadkommit nedrustningen och sedan länge spjárnade mot försvarets stärkande men som fortfarande ehuru i ny anda leda landets öden. Säkerligen skulle många dessutom ha förhållit sig tålmodigare, om statsministern i sina tal till nationen varit mindre dekreterande och polemiserande men mera vägledande och vädjande. Det är en stor brist hos vår ministärs chef, att han har ett så litet nationellt register att spela på; i motsats till en del andra arbetarledare har han aldrig mäktat ge värmade och sammansvetsande uttryck åt det historiska arvet och den historiska nutidsuppgiften, och sällan har han sagt de förlösande och tändande orden, när det gällt att forma vår vardagliga pliktmedvetna strävan till ett led i en nationell renässans. Och ändock har man icke rätt att tvivla på hans ärlighet i omsorgen om den nationella samling, som vars främste målsman han icke minst efter valutgången framträtt.

Den enighet, som tidsläget uppfordrar till, är givetvis intet självändamål. Och den har sitt givna syftemål: att bevara det yttre oberoendet. Det måste därutöver finnas en sfär för individer och grupper att tycka och tänka fritt. De vid valen besegrade partierna ha visserligen plikt att lära av tiden men även plikt att till det yttersta hävda sin övertygelse om försvaret, om finans- och näringspolitiken o. s. v. De, som aldrig trott på klasspolitikens välsignelser, ha icke blivit omvända, därför att ett klassparti nu triumferat. Men de ha i det svåra läget en skyldighet att eftersträva samarbete med detta parti, så länge det avstår från att driva en ensidig klasspolitik och så länge de yttre trångmålen bedömas efter samma svenska måttstock och i samma anda av an-

svar. Samlingstanken i aktuell svensk politik betyder icke för de borgerliga något slags inmalningstväng. Den kan dock icke heller förmälas med en längtan tillbaks till den gamla vanemässiga parti-förbistringen med alla dess bruk och missbruk. Samling är en krafternas koncentration på enande vitala uppgifter i nuet.

Samling innebär framför allt att landets utrikespolitik i förhållande till de stora makterna är en och odelbar. Detta är ej detsamma som ett undertryckande av individuella känslor för den ena eller andra maktgruppen. Sympatier och antipatier kan statsmakten icke förkväva. Men den har rätt att dämpa den. Det är icke säkert att det gagnar men det kan ändock icke vara förmätet att lojalt och sakligt påyrka en orientering till den ena eller andra konstellationen. Det kan rent av vara önskligt att det intima kulturella samarbetet med främmande makter upprätthålles såsom under fred. Men det finns ingen rätt för icke legitimerade att träda i kontakt med de stora makterna i utrikes- och än mer i inrikespolitiska ting. Härvid måste de lagliga organen vara de enda organen. Det är egentligen en truism att framhålla detta. Och ändock lär ingen kännare vilja påstå, att denna truistiska sats i dessa dagar är opåkallad.

Vi ha med avsikt sagt de stora makterna. Med Nordens livsproblem är förhållandet ett annat. Åtminstone före Nasjonal Samlings makttillträde ha vi alltid uppfattat medborgarskapet i ett nordiskt land som ett medborgarskap också i hela den nordiska kulturkretsen. Och vi ha varit vanda sedan mer än ett sekel att fritt dryfta nordiska problem med nordbor. Det skulle vara en andlig reaktion i Norden, om detta öppna språk skulle tystas ned och skyhöga gränsmurar byggas upp för att stäcka den hjärtliga kontakten. Grundvalen för denna har varit och måste bli gemensam för alla: att hävda och säkra Nordens integritet. Men självklart är, att ett krigsläge åvälver den enskilde ett ökat mått av ansvar och lojalitet även i den fria nordiska samvaron. Och så länge den nordiska trygghetsfrågan av makterna ej uppfattas enbart som en inre nordisk angelägenhet, måste alla de, som arbeta för att på solidarisk väg stärka den samfällda tryggheten, i sina egna strävandens intresse frivilligt vinnlägga sig om återhållsamhet i den konkreta diskussionen, därest de frukta att eljest faktiskt motverka vad de åstunda.

I dessa dagar äro missnöjets pyrande härdar många, fastän vi ej hunnit genomgå mer än ett krigsårs vedermodor. Några önska

»korsdrag» i landet för mjölkprisets skull, andra för lantarbets-tidslagens, ytterligare en grupp för att fruarna ej kunna få hembiträden o. s. v. — för att inte tala om dem, som känna sig personligt förbigångna eller förfördelade. På ett högre plan stå de, som ha bagaget fullt med nya programsatser, visserligen oftast en gros hämtade utomlands men likväl utgörande ett legitimt gods i ett fritt folkstyre. Representera dessa grupper likväl någon enhetligare vilja, något bärande alternativ till den av folket valda regimen? Vad andligt och timligt förenar nationalsocialister och kommunister, Nils Flyg och Per Engdahl, Kreuger och Johansson i Lövnäs. Ingen torde ha kännedom om detta. Det var inte en dag för tidigt, när hr Wigforss erkände att något gott även kan komma från Tyskland. Men inte kan ett av utländska diktaturideologier inspirerat program kallas svenskare än det nuvarande samlingsprogrammet, med dess anknytning till en organisk svensk författningsutveckling och traditionell svensk folkfrihet.

Ofta spela missnöjesgrupperna på melodien, att det skulle vara »something rotten» i Sverige, och de utställa gärna detta betyg till beskådande både för infödingar och främlingar. Är det befogat att fälla en sådan dom? Är den inte i hög grad förlegad? Naturligtvis kan idealstaten aldrig nås, för övrigt ej ens där staten hänsynslöst nyttjar sin oinskränkta tvångsmakt mot individen. Men det har ändock skett mycket under de senaste åren. Det fanns en efterkrigsmentalitet med mycket sant och ärligt socialt patos men också med ljumhet för de nationella värdena, med andlig pietetslöshet, med förhålligande av en osvensk arbetarkultur av typen Wedekind, med ensidigt framhävande av välfärdspolitiken på bekostnad av individuellt självansvar, med lovprisande av klasskampsheroismen. Hur klandrades icke dessa tendenser från konservativt håll och hur länge skedde detta icke för-gäves! Men under samma tid byggdes det upp ett starkt välstånd, av vilket alla parter hade del både i mödan och utbytet. Det mesta av denna fadda, falskt internationalistiska anda har nu inför krigets förändringar och slutliga verklighet förflyktigats — djupare än så satt den icke. Folket var gott i sin innersta rot. I högre grad än på många årtionden bekänner sig det överväldigande folkflertalet till gemensamma livsvärden. Endast partigångaren kan med besvikelse iaktta denna djupgående förändring. Å andra sidan finna vi intet skäl att lovprisa socialdemokraterna, därför att de sent omsider kommit till en riktigare insikt om tingens sam-

manhang. Men det vore i sanning en underlig statskonst, att icke knyta an till deras nya, nationellt själv- och ansvarsmedvetna anda. Det finnes ännu mycket att bättra. Men icke betyder detta, att tvåra neurotiska konstitutionella omkastningar à la Rumänien hjälpa oss till rätta eller stärka vårt historiska självmedvetande. Ingen vill för framtiden avstå från den legitima rätten att reformera. Men det bör ske i rättan tid och helst sedan vi först skådat den värld, efter vilken vårt eget fria politiska, ekonomiska och sociala livs behov skola anpassas.

Vi avvisa stolt talet om att vårt nyväckta land skulle vara ruttet och dekadent. Vårt folk uthärdar väl jämförelser med andra folk, även om vi ännu ha mycket att lära från skilda håll icke minst i hållning, i fålamod och i samkänsla. Vårt folks livsstyrka är icke anfräkt; de missnöjeselement, bland vilka defaitismens anda frodas, borde sannerligen vara de sista att tala om anfrätning. Utan fast tro på folkets inre kraft vore dagen energiska yttre och inre försvarsarbete det rena spegelfäkteriet.

Och utåt? Det finns faktiskt svenskar, som påstå sig vara hundraprocentiga ryssar eller tyskar eller engelsmän. Det finns åtskilliga, som ej dra sig för att upprätthålla egna osvenska förbindelser eller låna sig åt att driva en främmande propaganda. Det finns andra, som ej skulle ha satt sig i rörelse, om de inte hoppades på det stöd utifrån, som de hemma aldrig kunna vänta. Det finns naturligtvis också många, som trots sina öppna eller dolda sympatier och trots sin önskan av »korsdrag» aldrig någonsin skulle begå den minsta nationellt osolidariska handling. De tre första gruppernas verksamhet — påminner den icke på ett skrämmande sätt om den Anjalaanda, som hade sitt upphov i frihetstidens partiförvildning och som tog sig sitt sista utlopp i förräderiet i Sveaborg? Även de svenska och finska officerare, som i strid mot Gustaf III ville paktera med fienden och gjorde sin försvarspflicht villkorlig, föregåvo patriotiska motiv. Och landsförrädarna i Liikala — förspelet till Anjala — sökte skyla sina egna egoistiska maktintressen med allehanda förespeglingar om frihet och rikedom åt den riksdel, som de ville prisge till den stora grannstaten. Finlands ofärd under tsarernas spira är historiens rättframma svar på deras förespeglingar. Mot vår tids Anjalamän och den självuppgivelseanda, som de sprida omkring sig, ha vi ej blott rätt utan även plikt att vända oss och vid behov värja oss. Vi vilja icke förrådas. »Eniga vi stå, söndrade vi falla.»